

Otázky mládeže na vědeckých setkáních v roce 1982

Význam účasti mladé generace na budování rozvinuté socialistické společnosti se výrazně odrazil i v intenzitě setkání, která byla věnována otázkám postavení a úlohy mládeže v současné etapě rozvoje socialistické společnosti.

Předložená souhrnná informace není pochopitelně vyčerpávajícím výčtem jednání, v jejichž rámci byly zmíněné otázky diskutovány. Uvádíme pouze ty, na nichž problematika mládeže byla jediným tématem, popřípadě jedním z a priori vymezených stěžejních meritorních oblastí.

Realizovaná setkání nejsou srovnatelná z hlediska přínosu pro rozvoj teoretického poznání mládeže ani z hlediska významu pro potřeby společenské praxe. Každé však svým způsobem, v různém kontextu bylo relevantní jak pro rozvoj sociologie mládeže, tak i pro řešení praktických otázek přípravy mladých lidí na život a práci v rozvinuté socialistické společnosti.

Budeme se jim proto věnovat v pořadí vycházejícím z termínu jejich konání.

Ve dnech 19.—20. května 1982 se v Olomouci konal v pořadí již třetí seminář *Pracující mládež v etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti v ČSSR*, pořádaný filozofickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci — katedrou aplikované sociologie, pobočkou Československé sociologické společnosti při ČSAV v Olomouci, sekci sociologie mládeže Československé sociologické společnosti při ČSAV a okresním výborem Socialistické akademie ČSSR v Olomouci.

Cílem semináře byla výměna informací o stavu konkrétních sociologických výzkumů pracujících mládeže v ČSSR, zobecnění základních výsledků a vymezení hlavních sociologických charakteristik této skupiny mládeže v ČSSR.

Úvodní referát *Postavení a úkoly mládeže v etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti* přednesl F. Charvát (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha). Hovořil o nutnosti konkrétní, reálné a hluboké analýzy sociologických důsledků ekonomických jevů a zákonitostí v našem národním hospodářství, o nezbytnosti komplexního zkoumání aktuální společenské situace. Zabýval se otázkou využití sociologických výzkumů mládeže pro prognózování sociálních jevů. Zdůraznil, že předpokladem vyšší informační hodnoty sociologické informace je komparabilitnost výzkumů, eventuálně komparabilitnost výzkumů v mezinárodním měřítku. Využití výsledků sociologických výzkumů v decizní sféře není dosud zcela běžnou záležitostí. Úvodní referát a problémy v něm formulované vyvolaly živou diskusi v plénu i při dalším jednání ve třech sekcích.

Jednání první sekce bylo věnováno problematice *dělnické mládeže*. V. Dubský (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) se v úvodním referátu *Aktuální otázky dělnické mládeže v osmdesátých letech* zabýval dělnickou mládeží v širším kontextu dělnické třídy — početností dělnické mládeže v souvislosti s demografickým vývojem, jejím sociálním složením, problémy kvalifikace a jejího využití. L. Macháček (Ústav filozofie a sociologie SAV, Bratislava) ve vystoupení *Aktuálně otázky sociálního rozvoje robotnické mládeže* vycházel z dílčího úkolu státního plánu základního výzkumu (řešeného v Ústavu filozofie a sociologie SAV, Bratislava), který se zabývá faktory rozvoje dělnické mládeže. Informoval o úzké spolupráci tohoto pracoviště se společenskými organizacemi, například při analýze výsledků některých forem výchovy mladé generace dělnické třídy, jako je hnutí záloh brigád socialistické práce, hnutí patronů dělnické mládeže apod. J. Hudeček (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) v příspěvku *Dělnická mládež, vzdělání a vědeckotechnický rozvoj* analyzoval současnou vzdělanostní strukturu dělnické mládeže, uplatnění mladých dělníků v praxi, současné tempo vědeckotechnického rozvoje a z toho plynoucí požadavky na kvalifikaci pracovní síly. Hovořil o velmi aktuálních otázkách v souvislosti s přestavbou naší vzdělávací soustavy. Mimo jiné i o uplatnění mladých dělníků se středním vzděláním: na jedné straně některé nové provozy s náročnou technikou jsou převážně záležitostí mladých dělníků s nejvyšší kvalifikací, na druhé straně však v jiných provozech není vždy jejich kvalifikace plně využita. V Kuchařová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) v diskusním vystoupení *K některým otevřeným otázkám vzdělání dělnické mládeže* analyzovala problémy spojené s profesionální přípravou mladých dělníků a zamýšlela se nad ekonomickou a mimoekonomickou funkcí vzdělání.

Velkým přínosem pro práci této sekce byla vystoupení odborníků z praxe v diskusi, která konkretizovala řešenou problematiku ze zorného úhlu podnikových zkušeností. Sociologové z předních průmyslových závodů diskutovali o fluktuaci mladých vyučených, o tom, proč odcházejí z oboru, v němž se vyučili, a jaké jsou možnosti řešení, o uplatnění výsledků sociologických výzkumů a navrhovaných opatření v praxi.

Druhá sekce byla meritorně zaměřena na otázky vysokoškolské mládeže a mladé inteligence. V úvodním vystoupení se D. Holda (Ústav marxismu-leninismu UK, Praha) věnoval otázkám *Mechanismů sociální reprodukce socialistické inteligence*. J. Munk (Ústav marxismu-leninismu UK, Praha) se zabýval *Představami vysokoškolských studentů o budoucí práci*. Autor využil i výsledků z mezinárodního komparativního výzkumu *Vliv vysokoškolského vzdělání na vývoj a reprodukci sociálně třídní struktury socialistické společnosti*. Použitá datová báze tak vytvořila širší teoreticko-metodologický kontext pro výklad procesu formování této charakteristiky společenského vědomí vysokoškolské mládeže.

Přínosem pro jednání sekce byl poměrně značný počet příspěvků věnovaných analýze efektu výchovně vzdělávacího systému na vysokých školách. Životem a prací mladé socialistické inteligence se zabývala řada vystoupení v této sekci. P. Sak (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) v referátu *K otázkám způsobu života mladé inteligence uvedl řadu konkrétních poznatků týkajících se životního způsobu jednotlivých profesionálních skupin mladé inteligence*.

Uplatnění absolventů v praxi byly věnovány příspěvky L. Kolárikové a P. Ondrej-koviče (Ústav školských informací Bratislava) *K uplatnění absolventů zdravotnických směrů v praxi*. Těmito otázkami se ve svých vystoupeních zabývali i další účastníci, mimo jiné K. Šuran (Ústav školských informací Bratislava), P. Kuchař (Ústav marxismu-leninismu UK, Praha), M. Demčák (Východoslovenské železiarne, Košice).

Třetí sekce se zabývala problematikou rodiny, předmanželské a rodičovské výchovy i celou řadou dalších otázek z této oblasti, jak je patrné z výčtu přednesených diskusních příspěvků: E. Ziak (Výchovný ústav mládeže, Sološnica) — *K niektorým závažným problémom osobnej a sociálnej integrácie mladistvých delikventov*, O. Zukalová (Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava) — *Specifika mládeže československej rodiny*, J. Hrabcová (filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc) — *Úroveň rodinného zázemí a předmanželské připravenosti vybraného souboru cikánských dětí*, V. Vítková (filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc) — *K současným problémům pracujících žen*, K. Vítek (filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc) — *Některé podněty z předmanželské a rodičovské výchovy v SSSR*.

Z jednání sekce, které mělo velmi konkrétní charakter, vyplynula řada úkolů a rezerv, které v této oblasti existují při přípravě mladé generace v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti.

Celkově lze průběh semináře hodnotit velmi pozitivně. Práce ve třech sekcích umožnila obsáhnout široké spektrum problémů a poskytla velmi vítaný prostor pro výměnu názorů, informací o řešených úkolech a výzkumných plánech i konfrontaci mezi zástupci teoretických pracovišť a praxe.

Ve dnech 2.—4. 6. 1982 se konal v Humpolci v pořadí již devátý seminář *Úloha vysoké školy při výchově mladé socialistické inteligence*. Byl zaměřen především na otázky zkvalitnění teoretických i metodologických aspektů státního a resortního plánu výzkumu problematiky formování mladé inteligence v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti.

Jednání zahájil Z. Šafář (Ústav marxismu-leninismu UK, Praha), který upozornil na to, že v 7. pětiletce je třeba věnovat pozornost obsáhlejšímu teoretickému studiu a sekundárním analýzám vycházejícím z existující datové báze. Jen tak je možné rozšířit prostor pro využití výsledků vědeckovýzkumné činnosti společenskou praxí.

Na úvodní vystoupení navázal D. Holda (Ústav marxismu-leninismu UK, Praha) informací o struktuře a stavu řešení hlavních úkolů státního plánu VIII-10-3 *Formování mladé inteligence pro život a práci v rozvinuté socialistické společnosti* a resortního plánu ministerstva školství ČSR RS V-01 *Sociální a politické výzkumy studentů, absolventů a učitelů vysokých škol*.

R. Franěk (Ústav marxismu-leninismu ČVUT, Praha) se ve svém referátu *Teoreticko-metodologická východiska zkoumání mladé inteligence* zabýval především obecnými problémy výzkumu absolventů vysokých škol. Upozornil na to, že význam sociologických výzkumů absolventů pro společenskou praxi v současné době stoupá. Mají-li však být efektivně využity, je nutno uplatňovat konceptní přístup k problému, vycházet ze znalostí reálných mechanismů utvářejících osobnost studenta a absolventa a formujících socialistické vědomí mladé inteligence.

J. Wolf (Ústav školských informací, Praha) ve svém referátu *Současné trendy rozvoje vzdělanosti u nás se zvláštním zřetelem na uplatňování absolventů středních a vysokých škol v ČSSR*, zdůraznil, že současné trendy rozvoje vzdělanosti často vycházejí z okamžitých potřeb, z určitého resortismu, přičemž nerespektují dlouhodobé společenské potřeby a do určité míry i rozvoj lidských potřeb a upozornil na nutnost překonat nežádoucí interprofesionální mobilitu absolventů vysokých škol.

S. Přadková (filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno) v referátu *K metodě použité při zkoumání faktorů utvářejících osobnost československého studenta* informovala o možnosti využití netradičních technik a kombinace sociologického, sociálně psychologického a psychologického přístupu, který byl realizován při výzkumu studentů posledního ročníku filozofické a pedagogické fakulty v Brně.

Na její vystoupení navázal J. Šmahel (pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno), který v příspěvku *O některých osobnostních rysech úspěšných studentů vysokých škol* informoval o psychologické části výše zmíněného výzkumu.

P. Machalický a P. Balek (Ústav marxismu-leninismu UK, Praha) v příspěvku *Analýza životních drah mladé socialistické inteligence* informovali o možnostech využití analýzy životopisů v sociologických výzkumech studentů. Výsledky metodologické sondy ukázaly, že metoda je vhodná jako doplněk tradičních dotazníkových šetření i jako sonda, kterou lze získat základní údaje nutné k vypracování dotazníku. Vzhledem k tomu, že tato metoda poskytuje podrobný obraz o subjektivním hodnocení faktorů, je nejen vhodnou ilustrací tradičního šetření, ale prohlubuje rovněž poznatky získané v tradičním šetření a umožňuje jejich přesnější interpretaci.

J. Řehulka (pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno) se zabýval *estetizací životního prostředí vysokoškolské koleje jako projevem životního způsobu studenta*. Péče studenta o pokoj je do určité míry výrazem vztahu studenta k socialistickému vlastnictví, je však silně limitována řadou předpisů a zákazů vydaných vedením koleje.

F. Pelka (Ústav školských informací, Praha) v příspěvku *Pracovní spokojenost absolventů vysokých škol* hovořil o některých příčinách neadekvátního uplatnění absolventů vysokých škol a o důsledcích, které z toho plynou pro národní hospodářství.

Tento seminář představoval další krok v rozvoji sociologické produkce zaměřené na oblast vysokého školství. Každoročně se opakující semináře jsou nejen bilancí dosavadní vědeckovýzkumné produkce, ale současně i vytvářejí bázi pro výměnu a konfrontaci aktuálních poznatků a zkušeností. Jsou tak i východiskem pro prohloubení poznání mechanismů přípravy mladé socialistické inteligence.

I když byl v tomto případě seminář monotematicky zaměřen na problematiku vysokoškolských studentů a mladé socialistické inteligence, opět přispěl, zejména v metodologické a metodické rovině, k řešení obecnějších otázek analýzy formování současné mladé generace.

V prostředí Mezinárodního mládežnického tábora v Primorsku v BLR se konalo ve dnech 28. 9. — 1. 10. 1982 již tradiční mezinárodní sympozium *věnované problematice mezinárodních srovnávacích výzkumů mládeže*. Volba tématu byla stimulována skutečností, že druhá polovina sedmdesátých let je v oblasti sociologických výzkumů mladé generace charakteristická mimo jiné několika mezinárodními výzkumy, na jejichž řešení se podílela výzkumná pracoviště jednotlivých socialistických zemí. V rámci příslušných problémových komisí mnohostranné spolupráce byly zkoumány základní sféry životních činností mladé generace: práce, vzdělání a volného času. Zatímco v tematické náplni předchozích sympozií se průběžně výsledky těchto šetření objevovaly v meritorní podobě, byla v tomto roce věnována pozornost zejména metodologickým a metodickým otázkám mezinárodní spolupráce.

Sympozia se zúčastnily delegace ze SSSR, BLR, NDR, PLR, MLR, RSR, Kuby a ČSSR. Československou delegaci tvořili pracovníci Ústavu marxismu-leninismu UK, Praha D. Holda, J. Munk a P. Kuchař a pracovníci Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha A. Matějovský a V. Dubský.

Jednání úvodního plenárního zasedání konference zahájil ředitel Ústavu vědeckých výzkumů mládeže při Ústředním výboru Dimitrovského komunistického svazu mládeže v Sofii P. E. Mitev. Ve svém referátu na téma *Problémy mládeže a mezinárodní srovnávací výzkumy v osmdesátých letech* se zabýval komplexní analýzou mezinárodní spolupráce v oblasti výzkumů mládeže. V úvodní části zdůraznil význam tří základních okruhů, vyplývajících ze specifických zvláštností mezinárodních srovnávacích výzkumů.

V prvé řadě hovořil o precizaci teoretických východisek, cílů a úkolů, které mají být řešeny, a o sjednocení všech zúčastněných řešitelských kolektivů na jejich vymezení. Dále zdůraznil nezbytnost metodologického zabezpečení mezinárodních vý-

zkumů, zkvalitnění jejich metodologické i metodické připravenosti. Zvláštní pozornost přitom věnoval výzkumným technikám, propracování používaných výzkumných nástrojů a kritickému posouzení základních indikátorů. Posledním významným okruhem, jímž se zabýval, byly otázky organizačního zajištění mezinárodních výzkumů. Vycházel ze skutečnosti, že dosavadní výzkumná praxe ukázala na závažnost úrovně organizační připravenosti, která se velice zřetelně odráží v celkové úrovni získaných poznatků.

V druhé části referátu se P. E. Mitev zabýval základními problémy mládeže v perspektivě osmdesátých let. Věnoval pozornost otázkám demografického vývoje, úloze mládeže v podmínkách vědeckotechnické revoluce, otázkám bydlení mladé generace, procesu další demokratizace společenského života, otázkám volného času mládeže a některým dalším, pro rozvoj mladé generace významným oblastem.

V závěru svého vystoupení shrnul základní úkoly mezinárodní spolupráce v dalším období. Prvním z nich je shromáždění srovnatelných informací z již realizovaných výzkumů, na jejichž základě bude možno formulovat některé obecné charakteristiky postavení mládeže v socialistické společnosti. Dalším z úkolů je přechod od extenzivních výzkumů k intenzivnímu rozvoji výzkumné činnosti, zejména cestou dalšího rozvoje dvoustranné spolupráce. Významnou součástí spolupráce je i prohloubení studia základních otázek formování osobnosti mladého člověka, zejména jejich ideově politických, hodnotových a estetických složek. Konečně posledním závazným úkolem je zkvalitnění další metodologické spolupráce všech zúčastněných zemí.

Další jednání probíhalo ve třech sekcích, jejichž zaměření meritorně odpovídalo třem v uplynulých letech řešeným mezinárodním výzkumům.

V sekci *Mládež a vysokoškolské vzdělání* byly posouzeny otázky spojené s dokončením prezentace výsledků výzkumu *Vliv vysokoškolského vzdělání na reprodukci a rozvoj sociální a třídní struktury socialistické společnosti* a současně byly posouzeny i varianty společné výzkumné práce pro další období. V této souvislosti byly posouzeny i výsledky jednání Světového sociologického kongresu v Mexiku. (Jednání řídili ss. F. Filipov /SSSR/ a P. E. Mitev.)

Práce sekce *Mládež a vědeckotechnická revoluce. Sociální aspekty formování nových pokolení dělnické třídy* byla orientována především na výsledky výzkumu *Životní dráhy mládeže* a na perspektivu dalšího zkoumání zejména mladých dělníků. (Její jednání řídil V. Šubkin /SSSR/.)

Třetí sekce, podle počtu jednajících nejrozsáhlejší, byla nazvána *Socialistický způsob života, volný čas a svaz mládeže*. Základem jejího jednání byl zejména výzkum *Volný čas mládeže*, avšak byly zde řešeny i otázky vztahu mládežnických organizací k jednotlivým skupinám mládeže i jejich úkoly při formování celé mladé generace. (V řízení této sekce se střídali ss. I. Velev /BLR/, P. Foss /NDR/ a E. Chirsel /Kuba/.)

Po skončení jednání v sekcích byly uspořádány dva kulaté stoly. První z nich byl zaměřen na problematiku *Mezinárodní srovnávací výzkumy mládeže v socialistických zemích v osmdesátých letech* a řídil jej prof. J. Volkov (SSSR). Byly zde projednány základní otázky další mezinárodní spolupráce v oblasti sociologie mládeže, zejména pak ty problémy, na něž upozornil již v úvodním referátu P. E. Mitev. V rámci tohoto jednání byl přednesen i referát D. Holdy (ČSSR) *Metodologické a metodické problémy mezinárodních srovnávacích výzkumů*.

Druhý „kulatý stůl“ nesl název *Mládež v osmdesátých letech. Problémy a perspektivy* a řídil jej M. Semov (BLR). Předmětem jeho jednání byly především základní oblasti života mladé generace: práce, studium a volný čas. Pozornost byla věnována i jednotlivým sociálním skupinám mládeže a vývoji jejich některých sociálních charakteristik v následujícím desetiletí. V rámci jednání přednesl referát na téma *Reprodukce inteligence ve světle statistických dat* J. Munk (ČSSR).

V průběhu symposia se vedle oficiálního programu uskutečnila řada dvoustranných jednání jednotlivých delegací, při nichž došlo k výměně poznatků o vědeckovýzkumné činnosti v bratrských zemích a jednotlivých pracovních zabývajících se problematikou mládeže. Byly široce diskutovány možnosti další spolupráce, především však otázky jejího zkvalitnění a prohloubení v té míře, která by odpovídala nejen současným, ale zejména budoucím potřebám a cílům.

Závěrečné zasedání zhodnotilo průběh symposia a shrnulo poznatky z jednání v sekcích i v rámci „kulatých stolů“. Bylo dosaženo mnoha významných dohod týkajících se další mezinárodní spolupráce. Účastníci měli možnost konfrontovat svoje názory se zúčastněnými odborníky z jednotlivých zemí, seznámit se s výsledky uvedených mezinárodních výzkumů i některých dalších šetření. V tomto smyslu tedy symposium splnilo cíle, které byly v jeho úvodu vytýčeny.

Oficiální program i četná neoficiální setkání potvrdila zásadní shodu odborníků z jednotlivých socialistických zemí v řešení základních otázek dnešní mladé gene-

race. Jednání současně ukázalo směr, jímž je třeba se v následujícím období dát i úkoly, které je třeba v zájmu dalšího rozvoje marxistické sociologie mládeže řešit.

Ve dnech 4.—6. 10. 1982 se ve Ždání u Slap konala společná konference sekce sociologie mládeže a sekce sociologie rodiny Československé sociologické společnosti při ČSAV *Rodina a mládež v etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti*. Jednání probíhalo ve čtyřech sekcích:

1. sekce: *Vývoj sociální struktury československé rodiny*.
2. sekce: *Tendence formování socialistického způsobu života československé rodiny*.
3. sekce: *Vliv rodiny na sociální rozvoj mládeže*.
4. sekce: *Rodina — indikátor sociální minulosti mládeže*.

Jednání bylo zahájeno vystoupením zástupce Československé sociologické společnosti ČSAV V. Dubským (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha), který zhodnotil práci obou sekcí a zdůraznil význam spolupráce sekce sociologie mládeže a sociologie rodiny i pro další období.

V úvodním referátu první sekce, *K vybraným otázkám sociální struktury mladých manželských párů v procesu sblížování tříd a sociálních skupin*, H. Jeřábek (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) informoval o závěrech z šetření Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha, a Federálního statistického úřadu *Výzkum třídní a sociální struktury ČSSR*. Mimo jiné se zabýval i otázkami uzavírání současných manželství, do nichž vstupují muži i ženy přibližně stejných věkových kohort, přičemž za posledních 25 let se sociální postavení mužů podstatně nezměnilo, zatímco s růstem vzdělání žen se značně zvýšil jejich podíl na duševní práci. Tato skutečnost, jak vypovídají zjištěné údaje, se odrazila i ve změně podmínek pro uzavírání homogenních manželství. Stále častějším jevem je uzavírání heterogenních manželství, a to především v produktivní sféře. Proces sblížování dělnické třídy a inteligence potom nabývá i dimenze zvyšující se heterogenity manželství, pokud jde o sociální pozice partnerů.

E. Rendlová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) se v příspěvku *Demografický typ rodiny a její příjmová situace* zaměřila na některé aspekty úlohy rodiny ve společenských rozdělovacích procesech. Ukázala na existující diferenciaci v odměňování demografických skupin, zčásti v závislosti na věkové struktuře, ale zejména na podstatné rozdíly mezi mzdou mužů a žen. Dále se zabývala rodinou jako významným transformujícím činitelem relací mezi individuální úrovní příjmů a jejich prostřednictvím saturovaných potřeb. Na základě statistických údajů dokumentovala skutečnost, že demografická skladba rodiny, promítající se do vzájemného poměru příjmů ze zaměstnání a ze sociálního zabezpečení se stává podstatným a mnohdy určujícím faktorem dosažené životní úrovně, který do značné míry překrývá nepříliš výraznou příjmovou diferenciaci vyplývající ze sociálních charakteristik členů rodiny.

R. Bednárik (Výzkumný ústav životnej úrovně, Bratislava) v referátu *Spotřební orientace mladých lidí* zdůraznil, že spotřební orientace mladých lidí má diferencovanou podobu v závislosti na sociálním prostředí, osobnostních charakteristikách, věku a pohlaví, přičemž zájem je soustředěn především na méně dostupné předměty. Uvedl, že od sedmdesátých let jsou spotřební orientace mládeže zaměřeny především na předměty dlouhodobé spotřeby, čímž se do jisté míry vytvářejí nové formy vzorů „vybavenosti“.

M. Kučera (Federální statistický úřad, Praha) v referátu *Struktura rodiny podle výsledků sčítání lidu* na údajích o homogenitě manželských párů v kontextu charakteristik socioprofesionálních skupin ukázal možnosti využití statistických údajů ve společenských vědách.

A. Bartasová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) v příspěvku *Sociální diferenciace demografických procesů* informovala o změnách diferenční plodnosti. Při svém výkladu vycházela z výsledků *Výzkumu třídní a sociální struktury* realizovaného ÚFS ČSAV a FSÚ v roce 1978.

Jednání druhé sekce zahájila L. Bělinová (Výzkumný ústav pedagogický, Praha) příspěvkem *Rodinná výchova dítěte předškolního věku*, v němž informovala o projektu pedagogicko-sociologického výzkumu *Výchova dítěte předškolního věku*. Z jeho výsledků by měl být vypracován model optimální rodinné výchovy.

M. Mrkosová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) se věnovala problematice *kulturně výchovné funkce rodiny v socialistické společnosti*. Úvodem zdůraznila fakt, že ve všech socialistických zemích se ve společenských vědách řeší vysoce aktuální otázka, jak stabilizovat a rozvíjet rodinu jako pozitivní element systému socialistické výchovy, jako součást celého systému socialistického způsobu života. V této souvislosti se však obecně nezabývala problematikou socializace. Zaměřila se

na výchovný a socializační efekt socialistické rodiny. Podstatnou část svého vystoupení věnovala výsledkům kulturně výchovného působení rodiny při formování socio-profesních orientací mládeže.

Referát V. Rollové (Československý výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha) *Rodiny s rozdílným vzděláním partnerů* vycházel z monotematicky orientovaných výzkumů rodiny s vysokoškolským a základním vzděláním obou partnerů. Na konkrétních východiscích dokumentovala, že rodiny, kde oba partneři mají základní vzdělání, lze charakterizovat nižšími nároky na dosažené školní vzdělání dětí a současně i určitým handicapem dětí při domácí školní přípravě. Zdůraznila nutnost poskytování průběžné podpory výchovně vzdělávacích institucí těmto rodinám.

P. Sak (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) v referátu *Funkce rodiny v kontinuitě generací* zdůraznil, že i když se procesy homogenizace naší společnosti dotýkají i mládeže, prohlubuje se současně její vnitřní diferenciace. Jednou z příčin je i rostoucí význam formotvorného vlivu malých skupin. Analyzoval i vliv rodiny na formování mladého člověka. Ukázal, že rodina výrazně ovlivňuje jeho hodnotové orientace a životní znušob. vystupuje jako životní vzor a je nejčastěji zdrojem formování politického přewědčení. Závěrem se zmínil o závažné skutečnosti nezbytného souladu výchovného působení rodiny a školy.

Jednání třetí sekce, věnované vlivu rodiny na sociální rozvoj mládeže, zahájil úvodním slovem J. Suchý (Výzkumný ústav životnej úvovne, Bratislava). Zdůraznil pojetí sociálního rozvoje mládeže — podstatné složky ontogeneze člověka jako proces zaujímání vyšších, náročnějších pozic nebo přímo přebírání společenských funkcí.

O. Bajerová (Manželská a předmanželská poradna NVP, Praha) ve svém příspěvku *Neúplná rodina s dětmi a další možnosti navázání partnerského vztahu pro osamělé rodiče* ukázala na možnosti navázání nového partnerského vztahu především u osamělých žen s dětmi.

A. Gjuric (Manželská a předmanželská poradna NVP, Praha) v referátu *Rozvodové postoje a mýty* upozornil na to, že v současné době se manželství stává u určité části populace konzumní hodnotou, bývá považováno za represivní a není tedy zvlášť velká motivace k jeho udržení. S růstem počtu rozvodů rostou i prorozvodové postoje u rozvedených lidí. Tyto postoje jsou racionalizovány v podobě různých mýtů, které pronikají do veřejného mínění a stávají se tak společensky nebezpečnými. Proto jednou ze složek výchovy k rodičovství by mělo být vyvrácení a zpochybňování těchto mýtů.

D. Holda (Studijně metodické středisko Ústavu marxismu-leninismu UK, Praha) zahájil jednání čtvrté sekce a ve svém příspěvku *Dva sociologické aspekty rodiny při zkoumání mládeže a metodologické problémy jejich postižení* upozornil na fakt, že v sociologických výzkumech rodina vystupuje v obou aspektech — jednak jako faktor utváření hodnotového systému individua, jednak jako hodnota sama.

Z. Čermáková (Studijně metodické středisko Ústavu marxismu-leninismu UK, Praha) hovořila o *metodologických problémech postižení rodiny jako jedné z komponent hodnotové orientace mladých lidí*. Poukázala na nedostatky v dosavadním zkoumání hodnotových orientací a upozornila na možnosti využití obsahové a faktorové analýzy při zkoumání této problematiky.

E. Mevaldová (Studijně metodické středisko Ústavu marxismu-leninismu UK, Praha) se zaměřila na *problematiku studentských manželství*, především na ekonomické a studijní podmínky studentských manželských párů. Uvedla, že při uzavření manželství mezi vysokoškoláky dochází k prolínání dvou fází životního cyklu, neboť se jedná o lidi, kteří ještě nejsou ekonomicky aktivní, ale již vstupují do dalšího cyklu založení rodiny. Student tak vedle studijní role plní i roli rodičovskou, což se může odrazit ve vztahu ke studiu i v postojích k rodičovství.

O. Valtrová (Ústav zdravotní výchovy, Brno) informovala o *výzkumu vysokoškolských manželství v Brně*, jehož výsledky mají sloužit jako podklad k vypracování koncepce výchovy k rodičovství na vysokých školách.

E. Stehlíková (Studijně metodické středisko Ústavu marxismu-leninismu UK, Praha) se ve svém vystoupení *Vliv rodinného prostředí na formování vztahu k práci v souvislosti s utvářením socioprofesionální orientace* zabývala problémem vývoje vztahu k práci. Poukázala na význam rodiny při rozvíjení schopností dítěte a vztahu k práci, který se utváří již v průběhu dětských her. Důležitým momentem pro utváření vztahu k práci se stává rozhodování o profesi. Je nesporné, že především v období prvního rozhodování ve 14 letech se projevuje přímý vliv rodičů. I když škola může diference mezi dětmi ve vztahu k práci zmenšit, význam rodinného prostředí je v tomto směru většinou dominantní a právě na rodině závisí v největší míře utváření tohoto vztahu.

J. Munk (Studijně metodické středisko Ústavu marxismu-leninismu UK, Praha) v příspěvku *Ke vztahu sociologie mládeže a sociologie rodiny* referoval o důsledcích rozdílu vyplývajícího z charakteru sociální reality a možnostmi sociologického procesu poznání pro empirický výzkum, a to jednak v oblasti modelování reality v rámci jednoho empirického šetření a jednak v oblasti strukturační empirického výzkumu.

H. Nováková hovořila v příspěvku *Ekonomická výchova mládeže v rodině* o tom, že ekonomické představy se vytvářejí již v předškolním věku pod vlivem rodiny a zdůraznila škodlivost spotřebního způsobu života rodiny při vytváření vztahu dítěte k ekonomickým hodnotám.

A. Gjurić (Manželská a předmanželská poradna NVP, Praha) ve svém druhém příspěvku *Motivace vedoucí k uzavírání manželství nezletilých* analyzoval základní důvody uzavírání manželství nezletilých.

Na závěr jednání vystoupila E. Bártová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha), která hovořila o *nutnosti větší koordinace v oblasti sociologie mládeže a rodiny a vytvoření jednotné báze empirických dat*. Zdůraznila, že pro další zefektivnění a zkvalitnění vědeckovýzkumné práce je takový postup nezbytný.

Celkově je možno konstatovat, že průběh tohoto semináře, přednesené referáty a navazující diskuse potvrdily oprávněnost společných akcí dvou či více sekcí Československé sociologické společnosti ČSAV. Ukázalo se, že konfrontace výsledků vědecké práce orientované na odlišné, avšak současně se i prolínající meritorní oblasti, otvírá prostor pro komplexnější analýzu zkoumaných sociálních jevů a procesů a pro zobecňování konkrétních poznatků na kvalitativně vyšší úrovni. Bude proto vhodné organizovat i v budoucnu takové víceoborové konference.

Petr Balek — Dalibor Holda — Pavel Machalický

Bulharská mládež, vzdělání a vědeckotechnická revoluce ve světle sociologických výzkumů

Rostoucí spolupráce sociologů socialistických zemí vede k potřebě hodnotit a vyvozovat závěry nejen z poznatků získaných v jednotlivých zemích, ale i z poznatků, k nimž dospěl sociologický výzkum v ostatních zemích. Při řešení problematiky mládeže v současné sociologii je to nepochybně sociologie bulharská, která realizuje jednu z progresivních variant dlouhodobého programu sociologického výzkumu mládeže. Jedním z hlavních témat tohoto programu je vztah mládeže a vědeckotechnické revoluce.

Problematika vztahů vědeckotechnické revoluce a dorůstající generace představuje rozsáhlou škálu otázek různého stupně závažnosti. K těm podstatným se však na prvním místě řadí *vztah mládeže, vzdělání a její profesionální orientace*. Na tomto výběru se shoduje celá řada výzkumných prací bulharských sociologů.

P. E. Mitev vydal v roce 1980 knihu s atraktivním názvem *Specifické charakterové vlastnosti mladého člověka*. Zpracoval v ní výsledky výzkumu, jehož předmětem byla především problematika mravní výchovy mládeže. Nicméně i v rámci tohoto specifika (dotazováno 2000 mladých lidí ve věku od 14 do 30 let) zjistili, že mladá generace se od předcházejících dvou (rodičů a prarodičů) liší významnou účastí na procesu vzdělávání a akcentem na záměrnou profesionální orientaci.

Potřeby vyšší kvalifikace vyvolávané technickým rozvojem mají vliv na obsah, rozsah i na celkovou povahu a zaměření procesu vzdělávání. Společnosti předprůmyslové i společnosti počátečního období industrializace byly v tomto směru značně statické. Vzdělání, které lidé nabyli ve škole, obvykle stačilo na celý život a bylo u většiny obyvatelstva záležitostí poměrně krátkého období v mládí. V pracovní činnosti se lidé již jen zdokonalovali „praxí“, získáváním zručností a zkušeností. Procesem dalšího vzdělávání procházela pouze poměrně malá skupina intelektuálních profesí.

V současné době se tato situace radikálně změnila. Nároky na vyšší vzdělání se stupňují takřka u všech profesí. Vzdělání se stává permanentní záležitostí, potřeba vzdělávat se trvá vlastně po celý život.

Tyto skutečnosti však nevyvracejí fakt, že základnu zajišťující tento proces celoživotního vzdělávání představuje *škola*. Výrazným rysem rozvoje socialistických zemí je rozvoj školství a vzdělání. Do popředí se přitom stále více dostávají otázky struktury a perspektivního vývoje školské soustavy. Základním faktorem, který vykonává tlak na charakter a strukturu školské soustavy, je konkrétní stupeň potřeb hospodářského života, tj. výroby, rozdělování a spotřeby. Současný vědeckotechnický pokrok